ASIANTUNTIJALAUSUNTO
vanhempi neuvonantaja Reijo Aarnio
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto
Sitra

Helsinki 21.5. 2025

EDUSKUNTA

Talousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n tekoälyasetusta täydentäväksi lainsäädännöksi (HE 46/2025 vp)

Pyydettynä lausuntonamme esitän;

Esitys koskee Euroopan unionin tekoälyasetusta (EU)2024/1689 täydentävää kansallista lainsäädäntöä.

Yleistä

Esitys on hyvin laadittu ja se antaa erinomaisen kattavan kuvauksen tekoälyasetuksesta, joka on osa eurooppalaista tuoteturvallisuutta koskevaa sääntelyä. Tuotevalvontaa ja asiassa kyseeseen tulevia viranomaisia ja niiden toimivaltuuksia koskevat jaksot ovat esityksessä kattavia. Ne osoittavat samalla lainvalvonnan pirstaleisuuden, joka osaltaan vaikeuttaa nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen arviointia.

Esityksen arviointia osaltaan hankaloittaa myös se, että lakipaketin toinen osa, joka koskee mm. tekoälyn testiympäristöjä koskevia viranomaistehtäviä ja -toimivaltuuksia on vielä valmisteilla.

Käsiteltävänä oleva esitys sisältää ehdotukset sen perusteella nimitettävistä toimivaltaisista viranomaisista, kansallisesta yhteyspisteestä, seuraamuslautakunnasta ja asetettavaksi tulevista seuraamuksista ja niiden asettamisesta ym. Samoin esityksessä on kysymys tarvittavista muutoksista muihin kysymykseen tuleviin lakeihin (lakiesitykset 2–5). Koska näistä ei ole sovellettavaksi tulevaa kansallista lainsäädäntöä, on nyt käsiteltävänä olevaa hallituksen esitystä pidettävä myös tarpeellisena.

Kansallisen liikkumavaran käyttö

Käsitykseni mukaan hallituksen esitys on tekoälyasetuksen salliman ja edellyttämän kansallisen liikkumavaran mukainen. Kansallista liikkumavaraa on myös käytetty tarkoituksenmukaisella tavalla.

Valittu hajautettu malli

Valittavaksi ehdotettu hajautettu lainvalvonnan malli on esityksessä perusteltu hyvin. Vaikka hajautettu malli tulee esityksessä esitetyllä tavalla väistämättä johtamaan viranomaisten toiminnassa päällekkäisyyksiin ja epäyhteneväisiin laintulkintoihin, on hajautetusta mallista koituvat hyödyt perusteltu esityksessä hyvin. Tässä mallissa myös keskitetyn yhteyspisteen merkitys korostuu.

Hajautetussa mallissa toimialakohtaisen osaamisen merkitys on tärkeää. Sitran teettämän selvityksen mukaan tekoälyn merkityksen kasvun potentiaali on ns. vertikaalisissa, toimialakohtaisissa järjestelmissä (Applying AI in key European industries - Sitra). Markkinavalvontaviranomaisilla tulisikin olla oikeus käyttää oman työnsä apuna ulkoisia asiantuntijoita.

Keskitetyn yhteyspisteen tehtävien nimeäminen Liikenne- ja viestintävirastolle on luonteva ratkaisu, koska sille on osoitettu muissakin eurooppalaiseen datasääntelyyn perustuvissa laeissa tähän sopivia tehtäviä. Se pystyy arvioni mukaan vastaamaan myös koordinoinnin haasteeseen.

Soveltamisalan rajaus

Lain soveltamisalan rajaus, jolla suljetaan mm. eduskunnan ja sen kanslian valtiopäivätoiminta sekä ylimpien laillisuusvalvojien toiminta lain soveltamisalan ulkopuolelle vastaa käsitykseni mukaan maassamme noudatettua valtiosääntöoikeudellista tulkintaperinnettä, eikä minulla ole asian suhteen huomauttamista. On toisaalta hyvä huomata, että esityksenkään mukaan ei ole estettä käyttää tekoälyjärjestelmiä tai tekoälyä esimerkiksi lainsäädäntöprosessin eri vaiheissa. Liikenne- ja viestintäministeriön toteuttama, Sitran rahoittama kokeiluprojekti osoittaa, että tekoälyn käyttö sujuvoittaa ja nopeuttaa lainsäädäntöprosessia ja parantaa sen laatua (Raportti: Luovan tekoälyn hyödyntämisessä potentiaalia lainvalmistelutyön tukena - Liikenne- ja viestintäministeriö).

Viranomaisten resurssitarve

Käsiteltävänä olevassa esityksessä on tuotu esiin eri viranomaisten kiistaton resurssitarve, jotta ne voisivat hoitaa niille tulevat valvonta-, ilmoitus-, neuvonta ja ohjaustehtävät siten, että niiden toiminnan painopiste olisi ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Resurssitarpeesta koituvia kustannuksia tulisi kuitenkin pitää paremminkin investointeina suomalaisen tekoälykyvykkyyden mahdollistajina. Esityksen mukaan: "...mahdollisia myönteisiä vaikutuksia yrityksille onkin, että

kansallinen oikeustila selkiytyy, koska aikaisempaa kansallista sääntelyä tekoälyjärjestelmistä ei ole ...Selkeän ja ennakoitavan oikeustilan voidaan katsoa edistävän tekoälysektorin yritysten kilpailukykyä ja innovointia. *Tässä yhteydessä tehokas ja nopea viranomaistoiminta tulee olemaan keskeisessä roolissa niin vaatimustenmukaisuuden arvioinnissa kuin valvonnassakin, ettei mahdolliset kilpailuedut vaarannu.*" (s.110).

Seuraamusjärjestelmästä

Seuraamusjärjestelmästä on esityksessä riittävän tarkat ja kattavat säännökset. Esityksen ulkopuolelle on jätetty kuitenkin rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää koskevat säännökset. Tältä osin esitystä pitäisi, esimerkiksi suhteessa tietosuojarikoksiin, perustella paremmin.

Esityksen muut lait

Muiden lakien (esityksen kohdat 2–5) kohdalla kysymys on lähinnä tarvittavien tiedonluovutusta ja -saantia koskevista säännöksistä. Näiltä osin Sitralla ei ole huomautettavaa.

Seuranta

Esityksen mukaan Suomenkin on annetussa aikataulussa raportoitava komissiolle valvontakäytännöistä. Sitra katsoo tekoälyn merkittävyyden johdosta, että eduskunnan tulisi edellyttää myös tehokasta kansallista tekoälysäätelyn vaikutusten seurantaa ja arviointia.

Lopuksi

Muilta osin Sitralla ei ole lausuttavaa